

Dr. Öğr. Üyesi Necmiye Özbek ARSLAN

Yozgat Bozok Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yozgat/TÜRKİYE
arslanecmiye@gmail.com
ORCID

**CENNET TASVİRİNİN
MESNEVİLERDEKİ İŞRET
MECLİSLERİNE YANSIMASI:
HEVES-NÂME ÖRNEĞİ**

THE REFLECTION OF THE
DEPICTIONS OF PARADISE ON
ENTERTAINMENT ASSEMBLIES
IN MATHNAWİ: THE EXAMPLE OF
HEVES-NÂME

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 07.08.2023	Received Date: 07.08.2023
Kabul Tarihi: 27.04.2024	Accepted Date: 27.04.2024
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2024	Date Published: 30.04.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

ÖzbekArslan, Necmiye, "Cennet Tasvirinin Mesnevilerdeki İşret Meclislerine Yansıması: *Heves-Nâme* Örneği", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 10, Sayı 20, Bahar 2024, s. 76-94.

Özbek Arslan, Necmiye, "The Reflection of the Depictions of Paradise on Entertainment Assemblies in Mathnawi: The Example of Heves-nâme", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 10, Volume 20, Spring 2024, p. 76-94.

10.28981/hikmet.1338890

Dr. Öğr. Üyesi Necmiye Özbek ARSLAN

**CENNET TASVİRLERİNİN MESNEVİLERDEKİ İŞRET MECLİSLERİNE YANSIMASI:
HEVES-NÂME ÖRNEĞİ**

**THE REFLECTION OF THE DEPICTIONS OF PARADISE ON ENTERTAINMENT
ASSEMBLIES IN MATHNAWİ: THE EXAMPLE OF HEVES-NÂME**

ÖZ

Klasik Türk şiiri şâirleri eserlerini vücuda getirirken sembollerden, metaforlardan, remizlerden ve mazmunlardan yararlanırlar. Ancak bunların her birinin altında gerçek bir kaynak, tarihî ya da efsanevi bir altyapı bulunmaktadır. Divan şâirinin sıklıkla kullandığı kaynaklar arasında kutsal kitaplar bulunduğu gibi, dinî-tasavvufî hayata yön vermiş kişilerin eserleri ve sözleri de yer almaktadır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim de şâirlerin bolca müracaat ettiği kaynakların başında gelmektedir. Sadece dinî-tasavvufî içerikli eserlerde değil farklı türdeki eserlerde ayetlere bazen telmih bazen iktibas bazen de teşbih yoluyla başvurulduğu görülür. Elbette bu durum şâirin kullandığı üslupla ilgilidir. Bu çalışma Kur'an-ı Kerim'de yer alan cennet tasvirlerinin klasik Türk şiirindeki işret meclislerine yansımaları konusunu edinmiştir. Bilindiği üzere işret meclisleri dünyanın kaygı ve gamından uzaklaşmak için eğlenceyi merkeze alan yiyecek ve içeceklerin hizmetçiler eliyle dağıtıldığı, müzik ve raksın eşliğinde sohbetin oluşturulduğu mekânlardır. Burada elem ve gözyaşı meclis dışında bırakılır. Çeşit çeşit mumlar yakılır ve güzel kokular buhurdanlarla mecliste dolaştırılarak orada bulunanların sakinleşmesi ve meclise hazır hale gelmesi sağlanır. Eğlenceyi, hüznü, musahabeyi, muhabbeti anlatan pek çok meclis tasvirinde görülür ki şaşaalı bir anlatımla okuyucu o sohbetin içine dâhil edilmek istenir. Bunun yöntemlerinden birisi de şâirlerin o meclisi anlatırken kullandığı tasvirlerdir. Okuyucunun hayalini canlandıracak renkli tasvirlerin içinde tahayyül sınırını zorlayan mübalağalı ifadeler de yer verilir. Bu ifadelerin kullanıldığı metinlerden birisi Tâcizâde Câfer Çelebi'ye ait olan Heves-nâme isimli mesnevidir. Eser incelendiğinde özellikle Kağıthane'de kurulan dost meclisinin anlatımında şâirin Kur'an'dan esinlendiği ve mecliste bulunanlara âdeta cennetteymiş izlenimi veren bir hava yarattığı görülmektedir. Bu çalışma mesnevîde yer alan işret meclislerinde kullanılan tasvirlerle ayetleri karşılaştırmayı ve benzerliklerini gözler önüne sermeyi hedeflemektedir. Çalışmada cennet ve Heves-nâme hakkında bilgi verildikten sonra Kur'an'da yer alan cennet kavramları ve tasvirleriyle mesnevîdeki anlatım şekillerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Cennet, Heves-Nâme, Tâcizâde Cafer Çelebi, Mesnevi.

ABSTRACT

Classical Turkish poetry poets make use of symbols, metaphors, symbols and mazmuns while bringing their works into being. However, under each of these, there is a real source, historical or legendary background. Among the sources frequently used by the Divan poet are the holy books, as well as the works and words of the people who have shaped the religious-mystical life. In this context, the Qur'an is one of the sources that poets refer to abundantly. It is seen that verses are sometimes referred to by reference, sometimes by quotation, and sometimes by simile, not only in works with religious-mystical content, but also in works of different types. Of course, this situation is related to the style used by the poet. This study deals with the reflection of the depictions of heaven in the Qur'an to the sign assemblies in classical Turkish poetry. As it is known, sign assemblies are places where food and drinks are distributed by the servants, and conversation is created accompanied by music and dance, which takes entertainment to the center in order to get away from the anxiety, sorrow and grief of the world. Here grief and tears are excluded from the assembly. Various kinds of candles are lit and fragrances are circulated in the assembly with censers, so that those present are calmed down and ready for the assembly. It is seen in many depictions of assemblies that tell about fun, sadness, conversation and love that the reader is wanted to be included in that conversation with a glamorous expression. One of the methods of this is the depictions used by the poets while describing that assembly. Exaggerated expressions that push the limit of imagination are also included in the colorful descriptions that will enliven the reader's imagination. One of the texts in which these expressions are used is the masnavi named Heves-nâme, which belongs to Tâcizâde Cafer Çelebi. When the work is examined, it is seen that the poet was inspired by the Qur'an and created an atmosphere that gave the impression of being in heaven, especially in the expression of the friendly assembly established in Kağıthane. This study aims to compare the depictions used in sign assemblies in the mathnawi with the verses and to reveal their similarities. In the study, after giving information about heaven and Heves-name, the concepts and descriptions of paradise in the Qur'an and the forms of expression in the masnavi will be given.

Keywords: Quran, Paradise, Heves-Nâme, Tâcizâde Cafer Çelebi, Mathnawi.

Giriş

Tarih öncesi sözlü kültürlerden beri var olan ve kutsal kitaplarda ismi sıklıkla anılan cennet, ölümden sonraki hayatı ihtiva eden bir mânâyâ sahiptir. Sözlükte “örtmek, gizlemek” anlamındaki “cenn” kökünden türemiş olup “bitki ve ağaçları ile toprağı örten bahçe” (Şahin, 1993,374) anlamında kullanılmıştır. Kur’an’da tekil, ikil ve çoğul formda 147 yerde geçmektedir. Yirmi beş yerde dünyadaki bağ-bahçe, altı yerde Hz. Âdem ile Hz. Havva’nın iskân edildiği mekân, bir yerde Hz. Peygamber’in yanında Cebrâil’i gördüğü sidretü’l-müntehâ’nın civarında bulunan me’va isimli cenneti, diğer yerlerde ise ahiret cenneti anlamında kullanılmıştır (Öztürk, 2021, 211). Cennet çeşitli hadislerde de hem bahçe hem âhiret cenneti anlamında yer almıştır (Topaloğlu,1993,376). İslami literatürde cennet, adn cenneti, firdevs cenneti, makâm-ı emîn, cennetü’l huld, dâru’l-huld, cennetü’l-me’vâ, cennetü’n-na’îm, firdevs, husnâ, dâru’s-selâm, dâru’l-mukâme, dâru’l-âhire, âkıbetü’d-dâr gibi isim ve sıfatlarla ifade edilmiştir.

Bitki ve ağaçlarla örtülü yer ve bahçe anlamında kullanılan cennet kavramı, dinî literatürde îmân edip salih amel işleyenlere, ahirette vaat edilen nimet ve mükâfat yurdudur. Karaman cenneti şöyle anlatır:

Cennette bakanlara hoş görünen, içenlere zevk veren nehirler ve sular, süzme baldan ırmaklar (Muhammed 47/15)¹, tatlı su pınarları (İnsan 76/18), sarhoş etmeyen, içenlere zevk veren ve bembeyaz bir kaynaktan çıkan içkiler (Saffât 37/45-47), çeşitli meyveler, hurmalar, nar ağaçları (Rahman,55/60), bağlar (Nebe, 78/32), sedir ağaçları ve salkımlı muz ağaçları (Vâkı’a, 56/28-29), ince ve kalın ipek elbiseler (Kehf,18/21; İnsan,76/21), altın süsler (Kehf,18/21, Hac,22/23;Fâtır,35/33), güzel meskenler, hiçbir yorgunluk ve zahmet vermeyen (Hicr,15/47-48), boş ve yalan söz işitilmeyen sonsuz nimet ve güzellikler (Nebe,78/35)Kur’an’da bildirilmektedir (2015:96).

Kur’an ve hadislerdeki ifadeler dışında hakkında çok fazla bilgi bulunmayan cennet için, görüldüğü üzere genellikle maddî niteliğe sahip olan betimlemeler kullanılmıştır. Yukarıda ifade edildiği gibi hûrîlerin, suyu bol ve oldukça yeşil yerlerin, içinden tatlı su akan ırmaklarının aktığı has bahçeye benzeyen cennette olduğu rivayet edilen bu motiflerin hepsi kutsal hitabın muhatabı olan insanların zevk, istek ve beğenilerini cezbeden tasvirlerdir. Cennetin bu göze, kulağa ve hayale hoş gelen tasviri; mimarî, heykel, resim, müzik, tiyatro ve sinema gibi sanat dallarının yanında edebiyatın da ilgilendiği bir unsur olmuştur. Gerek doğrudan gerekse semboller ve mazmunlar yoluyla edebiyatın pek çok alanında cennet kavramının çeşitli vesilelerle kullanıldığı görülmektedir.

Cennetin sembol ya da mazmun olarak kullanılmasında sanatçının hayal dünyasını görünür bir hale getirme çabası olduğu söylenebilir. Zira kullanılan semboller de mazmunlar da sanatçının duygu dünyasında doğrudan ifade edemediği veya etmek istemediklerinin yerine örtük bir dil kullanılarak ifade etmeye çalışmasında en büyük yardımcıdır.

¹ Bu çalışmada ayet mealleri için “Kur’an-ı Kerim Meali, 2011.” neşri esas alınmıştır.

Livingston'a göre sembol, ilahî âlemdeki hakikatin, fizikî âlemde ona karşılık gelen başka bir hakikat ile temsil edilmesidir (1998,110). İnsanların görmediği ancak sadece tasavvur edebildiği cennet, yaratılmış olan dünya âleminde asıl olanı anlatmaya çalışmak için muhayyileyi canlandırmaya yarayan soyut kavramlardan bir tanesidir. Kılıç'a göre; bu itibarla yaratılmış âlem; semboller, remizler âlemdir. Sembollerin, remizlerin asıllarıyla irtibatları ise bir işaret eden, işaret edilen irtibatıdır (2006, 21). Kaynağını dinlerden, mitolojilerden, efsanelerden, tasavvufî öğelerden ve pek çok kültürel unsurdan alan klasik Türk edebiyatı sembollerden, remizlerden, mazmunlardan, sanatlardan yararlanarak pek çok konunun yanında cenneti de anlatan bir edebiyat geleneği olmuştur. Özellikle din ve tasavvufun kaynak olarak gösterilmesi konusunda Andrews şu ifadeleri zikreder: Din, Osmanlı hayatının ve kültürünün çeşitli alanlarında değişmez ve hep görünen bir unsur olduğu gibi, tasavvuf da Osmanlı'nın din ve dünya görüşünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. Tasavvuf düşüncesinin odak noktası, hayatın bir boyutu, yani dinî boyutudur (2009, 81-82). Dinî-tasavvufî bir söylem olan cennet, klasik Türk edebiyatı şâirleri ve nâsirlerinin muhayyilesinde oldukça canlı tasvirlerle süslenmiş ve eserlerinde edebî sanatların da etkisiyle okurun hayal dünyasına nüfûz etmiştir. Kasidelerin nesib bölümlerinde yer alan bahar tasvirleri ile işret meclislerinin tasvirleri başta olmak üzere bahçeler, sevgilinin bulunduğu yerler, sevgilinin fiziki özellikleri, şehrengizlerde şehirlerin anlatımı, dinî-tasavvufî mesnevilerde mesnevi kahramanının özellikleri ve onun doğduğu, büyüdüğü mekânlar pek çok kere cennet ile ilişkilendirilmiştir. Özellikle özenle tertip edilmiş bahçelerde; gece şarap içilen, "yeme içmeler" in, her türlü zevk ve safânın ,raks ve temaşânın cereyan ettiği işret meclisleri (İnalçık, 2016, 277) cennet tasvirlerini aratmayacak ifadelerle anlatılır. Ayvazoğlu bu ilişkiyi şöyle dile getirmektedir:

Müslüman edebiyatlarında, bahar, bahçeler ve sevgilinin güzelliği ve yaşadığı yer tasvir edilirken hemen her zaman Kur'an'daki cennet tasvirlerine atıflarda bulunulması, cennet tasavvuruyla bahçelerde uygulanan mimari arasındaki ilişkinin unutulmadığını gösterir. Bahçe mimarisinin vazgeçilmez öğelerinden biri olan havuz, cennetteki Kevser havuzunu temsil eder. Hatta bazı şâirlerin Tûbâ'ya benzettikleri salkım söğüdün bahçelerde, dalları aşağı doğru sarkan bu cennet ağacının sembolü olarak dikildiği düşünülebilir. Bahçelerdeki köşkler, sayebanlar, selsebiller, gölge ve meyve veren ağaçlar, hatta bu güzellikler ortasında yaşanan zevk u safa, ayş u işret bahçe-cennet ilişkilerini gösteren unsurlardır (Ayvazoğlu, 2012, 60-61).

Cennetin fiziksel olarak sunulan bu nimetlerinin yanında inanan kişiye mânevi bir huzur sağladığı psikolojik bir gerçekliktir. Dünyada çekilen sıkıntının ahirette cennet ile ödüllendirileceği düşüncesi ruhsal olarak bireyi tatmin eder. Bu nedenle şâirler cennetin sadece fiziksel özelliklerini değil mânevî huzur halini de eserlerinde kullanarak okuyana ruhsal doyumluk yaşatmak istemişlerdir. Özellikle âşık-mâşuk ilişkisinin anlatıldığı metinlerde sevgilinin olduğu her yer âşığın nezdinde cennettir. Sevgili hem fiziksel olarak cennetle ilişkilendirilmiş hem de âşığın ona kavuşma arzusu ile çektiği sıkıntılara katlanma hissiyatı ve bir gün sevgiliye kavuşma arzusu da cennete vasıl olmak olarak değerlendirilmiştir.

1. *Heves-nâme* ve Önemi Hakkında²

15 yüzyıl şâirlerinden Tâcîzâde Câfer Çelebi'ye ait olan eser, bir aşk macerasını anlatır. Sergüzeşt türünün ilk örneği sayılan bu mesnevi, tezkirelerde önemli bir eser olarak anılmaktadır. Latîfi, Tezkiresinde eserin o döneme kadar yazılan mesnevilerden daha orijinal bir yapıya sahip olduğunu, oldukça süslü ve sanatlı ifadelerin yanında ince, nükteli hayal unsurları barındırdığını, *Mihr ü Müşteri* tarzında ibâreler ve istiârelerden oluştuğunu söyler. Ayrıca başkalarının bu eseri tanımlamasına ya da açıklamasına ihtiyacı olmadığı hususunda şunları beyan eder:

Ve Heves-nâme nâm bir destân-ı dil-sitâni vardır. Kendi karihasından sâdır olmuş, hassâ icâdi ve reye 'ân-ı cevânide hasb-ı hâinden ihtirâ vü irâdidur. Bir kitâb-ı belâgat-nisâb ve bir nazm-ı sihr-intisâbdur ki min-matla ilâ-makta' elfâz-ı belîga ve ma'âni-yi bedî'a birle ebyât-ı pür-nükât ve nazm-ı Mihr ü Müşteri tarzında pür-' ibârât u isti'ârâtdur. Ta'rîf-i âhare mevkûf u muhtâc degül (Canım, 2000, 209-210)

Eser, “*Mahabbet-nâme-i Ca'fer*” terkinin gösterdiği son beyitteki ifadeden hareketle *Mahabbet-nâme* olarak da anılmaktadır. 899 (1494) yılında kaleme alınan mesnevi aruzun *mefâilün mefâilün feûlün* kalıbıyla yazılmış 3810 beyitten müteşekkildir. İstanbul'da Kağıthâne'de şâirin bizzat kendi başından geçen bir aşk öyküsünü anlattığı için sergüzeşt olarak kabul edilen eser, en mühim bölümleriyle İstanbul'u, İstanbul'un medeni ve tabii güzelliklerini tasvir etmektedir (Banarlı, 1971,477). Bu yönüyle şehrengiz türü içinde yerini alır. Eser aynı zamanda İstanbul için tarihî bir vesika olma özelliğini de taşımaktadır.

Şâir *hasb-ı hâl* başlığı altında bir kış gecesinde belâgatli ve fesâhatli sözlerden anlayan dostlarıyla buluştuğunu anlatır. Onlarla sohbet ederken eski şâirlerin kimini zemmettiklerini kimini ise methettiklerini ve bu esnada dostlarının kendisine gazel ve kasidede yahut şiir yazmakta mahir olduğunu, bu hünerini mesnevi nazmederek de göstermesi gerektiğini söylediklerini ifade eder. Mesnevinin *sebeb-i telif* bölümüne bir zemin oluşturan şâir kendinden önceki şâirleri eleştirir. Onlar için başkalarının hayal ve mânâlarını tercüme etmekten öteye geçemediklerini bu nedenle de şâir sayılmayacaklarını söyler. Burada özellikle Ahmed Paşa için “Sözlerinde fesâhat vardır fakat belâgatte mahir değildir” ve Şeyhî için de “Sözünün fesâhati yoktur” şeklindeki eleştirileri dikkat çekicidir.

Heves-nâme tetkik edildiğinde divan şiirinin temel malzemelerini içinde barındırmakla birlikte, Atilla Şentürk'ün mesneviler üzerine edebî tasvirler incelemesinde (2002) görülür ki ele aldığı birçok orijinal malzemeyi haizdir. Konunun işlenişi, zamanın ve mekânın tasvirleri, şahısların muhtevaya dâhil edilmesi, özellikle bahar ve işret meclislerindeki tafsilatlı anlatım şâirin kendinden önceki şâirlerden farklı olma yolunda adımlar attığının ve bu rolde başarılı olduğunun işaretidir.

Mesnevinin ilk 95 beytinde tevhid, na't ve münacât yer alır. Sonraki 8 beyitte devrin sultanı II. Bâyezid methedilir. “*Vasf-ı Hitta-i İslâmbol*” başlığında İstanbul'un tabiat güzelliklerinden ve mimari yapısından bahsedilir. Kitabın asıl

² Bu çalışmada *Heves-nâme*'nin; “Sungur, 2006.” neşri esas alınmıştır.

bölümü “*Sıfat-ı Kitap*” başlığı ile başlar. Burada uzun bir bahar ve eğlence meclisinin tasviri yapılmıştır. Daha sonra şâirin arkadaşlarıyla birlikte gittiği Kâğıthane tasvirine geçilir. Kâğıthane’de eğlence meclisi kurulur. Vakit ilerledikçe içilen şarabın etkisiyle sohbet meclisinde bulunan herkes başlarına gelen aşk macerasını anlatır. Şâir bunları heyecanla ve eğlenerek dinler. Kendisi hiç âşık olmamıştır. Sohbet ve eğlence meclisi devam ederken onların yakınında çadır kurup hazırlık yapan bir topluluğa Kâğıthane Deresi’nden sandalla gelen güzeller de katılır. Ancak bu güzellerin içinde hepsinden daha güzel bir kız vardır. Şâir bu müstesna güzele âşık olur. Hikâye bundan sonra şâirin sandalla gelenlerin içinden âşık olduğu güzel kadın ile görüşme çabası ve buna yaşlı bir kadının aracı olmasının anlatılmasıyla devam eder. Nihayet emeline ulaşan şâir günlerce devam eden ayş u işretten sonra sevdiğinden ayrılmak zorunda kalır. Mesnevinin son kısımları şâirin sevgiliye ait bütün güzellik unsurlarını “sıfat-ı kâmet, sıfat-ı mûy, sıfat-ı cebîn, sıfat-ı sîne, sıfat-ı şikem, sıfat-ı püşt-i dest, sıfat-ı nâhunhâ” gibi müstakil başlıklar altında teker teker anlatmasına ayrılmıştır. Burada görülür ki şâir klasik Türk şiiri geleneğinde olduğu gibi sadece sevgilinin kaşını, gözünü, boyunu, endamını değil kulağını, çene çukurunu, kollarını, karnını, uyluğunu, baldırlarını, avucunun içini, tırnaklarını ve daha birçok fiziksel özelliğini de anlatır.

Eserin değişik bahislerinde de rüzgârın oluşumu, ayın doğuşu, batışı ve değişmesi, gece ile gündüzün meydana gelişi, yağmur ve dolu ile gök kuşağının oluşumu gibi konular ilmî ve felsefî açıdan soru-cevap şeklinde tahlil edilmiştir (Erünsal, 1998, 278). Bu bölümlerin ardından sıfat-ı dey, sıfat-ı rebî’, sıfat-ı sayf, sıfat-ı harîf, sıfat-ı bâd fasıllarında ayrıntılı tasvirler yapan şâir hasb-ı hâl, münâcât ve hatime bölümleriyle eserini noktalamıştır.

2. Heves-nâme ve Cennet Tasvirleri

Yukarıda bahsi geçtiği üzere cennet, Kur’an-ı Kerim’in çeşitli sûrelerinde, eşsiz güzelliklerin toplandığı bir mekân, daha doğrusu bir bahçe olarak tasvir edilmektedir. Burada altın ve gümüşten takılar, inci ve ipekten süslenmiş kıyafetler, birbirinin üstünde, gerektiğinde içinden dışı, dışından içi görünebilen evler, köşkler, kasırlar yer almaktadır (Ayvazoğlu, 2012, 59). Cennette dünyada eşi benzeri görülmemiş güzellikte olan ağaçlar vardır ve bu ağaçların her dalında farklı meyveler yetişir. Kokularının dünyadakilerden daha hoş olduğu ve geniş gölgelerinin bulunduğu rivayet edilir. Bu ağaçların kökleri yukarıda, dalları aşağıda olduğu için cennet ehlinin canı bu ağacın meyvesinden çekerse yukarıya uzanmasına bile gerek olmadığı, meyvelerin canı çekenin ağzına kadar uzanabileceği söylenir. Zeminde ırmaklar akan ve pınarlar fışkıran cennette yiyecekler ve içecekler asla tükenmez, bu ırmaklar şerbet ve şarap gibi içeceklerin tadını verir. Ayrıca erkekler için daha önce görülmemiş güzellikte hûriler ve kadınlar için de genç ve yakışıklı gılmanlar hizmetkâr olarak bulunur.

Çalışmanın konusu burada cennetin nasıl bir yer olduğunu tafsilatıyla anlatmak ya da cennetin varlığını sorgulamak değildir. Kutsal kitapta ve hadislerde yer alan ve İslam inancında kabul görmüş olan cennet tasvirlerinin, klasik Türk şiirimizin bir nazım şekli olan mesnevilerde özellikle ziyafetler, işret ve musiki meclisleri, düğün ve gelin tasvirleri, karşılama, merasimler gibi zengin hayal dünyasının kullanıldığı bölümlerde nasıl kullanıldığını ortaya koymaktır.

Heves-nâme isimli mesnevîde eğlence meclisleri, Tâcîzâde Câfer Çelebi'nin okuyanı âdeta o meclisteymiş gibi hissettirmek için daha coşkulu, zengin ve oldukça hareketli bir üslup kullanarak anlattığı bölümler olmuştur. Bu işret meclislerinin hemen hepsinde öncelikle okuyanın iştahını kabartacak muhteşem bir ziyafet ve sofrası tasviri ve ardından sâkilerin eşlik etmesiyle kadehlerin doldurulup mecliste bulunanlarca boşaltılması tasvir edilir. Burada neşe özellikle şarabın da etkisiyle üst seviyeye çıkar. Eğlence meclisinde çalgılar, sazlar, kadınlar ve raks olmazsa olmaz unsurlar arasındadır. Zira mesnevîde metin tahlili yapıldığında görülecektir ki bu unsurların hepsi eğlence meclisleri anlatılırken oldukça tafsilatlı bir şekilde yer almıştır. Şâir bu tasvirleri yaparken âdeta cenneti hayal etmiş ve okuyucusuna da bu duyguyu yansıtmak için cennete eş değer meclis tasvirlerinde bulunmuştur denilebilir.

2.1. Heves-nâme'nin Güzeli ve Güzelleri: Hûrîler

Kur'an'da cennet tasvirleri içinde en fazla dikkat çeken unsurlardan birisi hûrî isimli kadınlar olarak görülmektedir. Dört ayette ismi anılan hûrî kelimesini Bilmen şu şekilde tarif etmiştir: “Ayn” kelimesine “gözleri vâsi olan, yâni güzelce gözlü bulunan kadınlardan ibarettir.” “Hûrî ayn” ise; gözleri iri, rubaları tertemiz, renkleri beyaz, gözleri pek lâtif, giyiniş ve kendileri gayet güzel ve pek sâliha olan cennet kızlarıdır (2014, 43)”.

Bir ayette hûrîler, yüksek değerlerinden ötürü, saklanan ve bir anlamda kısıkanılan inciye benzetilirken (Vâkıa 56/23) bir başka ayette gün yüzü görmemiş ve el değmemiş taze yumurtaya (Saffat 37/49) bir başka ayette ise yakut ile mercana benzetilmiştir (Rahman 55/58). Salih hûrîlerle ilgili olarak şunları beyan eder: Hûrîler safrandan yaratılmışlardır. Gözkapaklarından göğüslerine kadar miskten, göğüslerinden boyunlarına kadar amberden, boyundan başlarına kadar ise beyaz kâfurdandırılar. Ayrıca hûrîler dünya kadınlarına benzememektedirler. Çok ince ve çok hafif kumaştan, yetmiş kat elbise giydikleri zaman bile bacaklarının güzelliği ve beyazlığı görülmektedir. Onların kaşları ışık üzerine yerleştirilmiş siyah bir çizgiye benzer, alınları ayın hilal şeklini hatırlatır. Yüzleri ise güzellikte yerle göğün arasını doldurur. Gülümsemeleri cenneti aydınlatır, saçlarının örgüsü ve lülesi dolunay parlaklığındadır (2014, 43).

Bu tanımlardan hûrîlerin olağanüstü güzellikte, oldukça iri gözlü, giyimi-kuşamı güzel ve hoş kokulu genç kızlar olduğunu çıkarabiliriz. *Heves-nâme*'de güzel kızlar söz konusu olduğunda Tâcîzâde Câfer Çelebi anlatılacak olan güzelin karnını, göbek deliğini, tırnağını, avucunun içini, gerdanını ve gerdanına taktığı kolyeyi, kolyenin taşlarını övecek kadar detaylı bilgi vermiştir. Mesnevinin başında Kağıthâne'deki işret meclisine kayıkla gelen güzellerin anlatımını *Sıfat-ı Hûbân* başlığı altında anlatmaya başlar. Hepsinin aydan bir parça kadar güzel ve işveli olduklarını, kıyafetlerinin altın sırmayla dokunmuş olduğunu söyleyerek âdeta cennet hûrîlerini tasvir eder:

Gemi seyr iderek geldi kenâre

İçinden çıkdı birkaç mâh-pâre

Cemî'i şîveger mecmû'ı zîbâ

Kamunun hil'ati zer-beft dîbâ (833-834 b.)

Kirpikleri ok gibi, kaşları yay gibi olan bu güzellerin kâküllerinin kıvrımlı ve saçlarının da sümbül gibi olduğunu anlatır:

Nigâr-ı tîr-müjgân kavs-ebrû

Meh-i 'akreb-zevâyib sünbüle-mû (837 b.)

Gelen güzellerden bir tanesine meftun olan şâir, onun hûrî olduğunu geriye kalan kızların ise peri olduğunu söyler. Kur'an'da yer alan “Gerçek şu ki, iman edip iyi işler yapanlara gelince, elbette biz iyi ve yararlı işleri en güzel bir şekilde yapanların ecrini zayi etmeyiz. İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir. O ne güzel karşılıktır! Cennet de ne güzel bir yaslanacak yerdir!” (Kehf, 18/30-31) ayetinde görüleceği üzere cennet ehlinin elbiseleri ipekten, sırma işlemeli ve yeşildir. Uğurlu ay gibi güzel olan kadın, altın işlemeli daracık yeşil bir elbise giymiştir. Elbise üzerindeki altın düğmeler, belindeki sırmalı kemeri, ayağındaki sırmalı ayakkabıları güzelliğine güzellik katıp *zer-efşân* olmuştur. Tıpkı cenneteki hûrîler gibi onun da üzerindeki her şey altından, gümüşten, inciden, mercandan ibaret ya da kıyafetleri bu mücevherlerle bezenmiştir:

Bu hûrîdür kalanları perîler

Bu gûyâ tûtîdür anlar kebûter

Geyerdi ol meh-i ferhunde-dîdâr

Kabâ-yı sebz zer-keş âsmânvâr

Getürmüş şevke çün hüsn ü bahâsı

Zer-efşân olmuş üstine kabâsı (840-842 b.)

Tâcîzâde Câfer Çelebi'nin hûrî olarak vasıflandırdığı bu güzelin ayağındaki ayakkabı da yine oldukça süslüdür. Beyaz tenli olan sevgili, altından sırmalı giysiler içinde altın ve gümüş karışmış gibi görünür. Yanaklarının kırmızı olması, işveli olması nedeniyle de su ve ateşi aynı anda çağırıştırır:

Ayağındaydı bir keş-i müzehheb

Mutallâ-na'lçe zerrîne-kebkeb

Karışmışdı sanasın sîm ile zer

Barışmışdı yahod âb ile âzer (850-851b.)

Sevgilinin yanağı o kadar parlaktır ki bahçeye ayağını bastığında Süheyl yıldızı gibi aydınlatmıştır:

Dırahşân oldu ruhsârı çemende

Süheyl ılduzı mânendi Yemen'de (858 b.)

Sıfat-ı Hûbân başlığının ardından başlayan hasb-ı hâlde yine cennetin her yerine dağılmış hûrîler canlandırılır. Etrafta salınan lale yanaklı, yasemin yüzlü nazik bedenler, bahçeye ayak bastıklarında etraflarına da neşe yayarlar. Buldukları yer âdeta sanemlerle dolu bir manastıra dönüşür. Burada gözleriyle, elleriyle çeşitli oyunlar yaparak eğlenirler. İşveli, cilveli, eğlenceli, şımarık ve şuh olan bu kızların yanında, şâirin âşık olduğu güzeller güzeli sevgili reyhanların ortasındaki gül gibidir:

Neşâtile çemende kıldılar seyr

Sanemlerden bu sahrâ oldu bir deyr (861 b.)

İderek gözleri nîreng-sâzî

Kılarak birbiriyle dest-bâzî (863 b.)

İçinde bunların ol şûh u şengül

Reyâhin ortasında nitekim gül (865 b.)

Kayıkla gelen güzellerden ziyade şâirin âşık olduğu güzeli anlattığı bölümlerde, onun her halinin ayrı güzellikteymiş gibi anlatılmaya çalışıldığını söyleyebiliriz. Bu durum, yine cennet kadını olan hûrîlere her bakıldığında onların farklı bir güzelliğinin görülmesini hatırlatır. Güzelin çadıra girmeden önceki tavrı, edası, kılık-kıyafeti ayrı güzeldir çadırdan çıktıktan sonraki hali ise ayrı güzeldir. Üzerindeki yeşil elbiseyi çıkarıp kırmızı renkli bir elbise giymiş olan sevgili burada goncadan güle dönmüştür. Kur'an'da hûrîlerin eşsiz yaratılışta oldukları konusundaki “Biz cennet kadınlarını, yeni bir yaratılışla eşsiz olarak yarattık.”(Vakıa,56/35) ayetindeki ifadeye uygun olarak şâirin sevgilisinin de eşi benzeri yoktur. Bu güzelin gerdanı da hûrîler gibi bembeyazdır:

Nazîr olmaz cihânda kimse ana

Ne yaratmış te'âla'llâh te'âlâ

Bilürin gerdeni bir şem'-i ser-keş

Başında üsküfi şem' üzre âteş (1046-1047 b.)

2.2. Takılar, Mücevherler ve Giysiler

Kur'an'ın ifade ettiğine göre cennete girecek olanlar Adn cennetinde tahtlar üzerine kurulacaklar ve orada altın bileziklerle bezenecekler; kalın ve ince dibâdan yeşil elbiseler giyeceklerdir. Hac suresinde “Şüphesiz Allah, iman edip salih ameller işleyenleri içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altından bileziklerle, incilerle süsleneceklerdir. Oradaki giysileri ise ipektir.” (22/23), İnsan suresinde ise;

“Orada, görünce (sonsuz) nimetler ve büyük bir mülk (hükümranlık) görürsün. Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.” (76/20-21) ifadeleri yer almaktadır. Bu ayetlere göre cennet ehlinin altından, gümüşten, inciden çeşitli takılar takınacağı, ipekli kıyafetler giyecekleri bildirilmektedir. Bu kıyafetlerin kusursuz süslemeli ve göz alıcı olduğuna şüphe yoktur. Sayısı da öylesine fazladır ki kimse bir eksiklik ya da ihtiyaç hissetmeyecektir. Bu durum bir hadiste şu şekilde nakledilmektedir: “... Onların içinde herhangi bir şeyi eksik olan kimse yok ki karşılaştığının üzerinde gördüğü süs elbiselerinden dolayı rahatsız olsun. Sözünün sonu gelmeden üzerinde daha güzel bir kıyafet bürünür...” (Kurtubi'den aktaran Al, 2007,21).

Heves-nâme şâiri Tâcîzâde Câfer Çelebi cennetin bu özelliklerini mesnevisinde kullanmıştır. Güzellerin kıyafetlerini tasvir etmiş ve detaylı bilgiler vererek âdeta cennet hürîlerinin kıyafetlerinden bahsetmiştir. Bir güzelin üzerindeki elbisenin, altından sırma işlemeli, daracık ve yeşil renkte olduğunu anlatmıştır. Elbisenin üzerinde boydan boya altından düğmeler vardır. Güzelin belinde ise yine altın sırmadan işlenmiş bir kemer bulunmaktadır. Ayaklarındaki terlikler de sıradan değil tezyin edilmiştir:

Geyerdî ol meh-i ferhunde-dîdâr

Kabâ-yı sebz zer-keş âsmânvâr

Getürmüş şevke çün hüsn ü bahâsı

Zer-efşân olmuş üstine kabâsı

San olmuş kâmeti bir şem'-i ahdar

Ki üstine basılmış zer varaklar

Şu resme teng bu dibâ-yı hadrâ

Ki sığmaz ana ol gül gonce-âsâ

İdüp başdan başa zer düğme tezyîn

Tonatmış sebze-zârı gonce nesrîn

Kuşanmış ol schî-kadd ü pür-âşûb

Dikilmiş sırma ile bir kemer hûb

Geçermiş halka nâzûkluk miyânı

Bu cürm için kemer bend itmiş anı (841-847 b.)

Ayagındaydı bir keş-i müzehheb

Mutallâ-na'lçe zerrîne-kebbe

Karışmışdı sanasın sîm ile zer

Barışmışdı yahod âb ile âzer (850-851 b.)

Tâcîzâde Câfer Çelebi mesnevisinin “*Evsâf-ı Ma’sûk-ı Dil-Nüvâz*” başlığı altında âşık olduğu güzeli anlatırken onun takılarından da bahsetmiştir. Burada çadırdan kırmızı renkli elbisesiyle çıkan sevgilinin kulağında altından küpe, gümüşten gerdanında altın bir kolye bulunmaktadır. Boynu da kulağı da inci ile doludur. Güzelin kınalı parmakları da yine altın yüzüklerle süslenmiştir:

Yüz urup gûşına zerrîne mengûş

Gül ile nerges olmuşlar hem-âgûş

Çün olmuş gerden-i sîmîni ser-keş

Dutup urmuş ana zencîr-i zer-keş (1059-1060 b.)

Ya her barmagıdur bir tîr-i dil-dûz

Ki sarılmış ucına kırmızı toz (1065 b.)

O barmagındaki altın yüzükler

Bagırlarına taş basmış ser-â-ser (1067 b.)

Tâcîzâde Cafer Çelebi sevgilinin anlatıldığı birçok beyitte kulağının, boynunun mücevher madeni olduğunu söyler. Bu mücevherlerin hepsi de âdeta gökyüzünde parlayan bir yıldız gibi parlaktır. Boynuna taktığı fular bile altından pullarla süslenmiştir:

Kulağı boynı olmuş dürr ile pür

Nice sarp asılası kopdı ol dür (1061 b.)

Kulağı boynıdur kân-ı cevâhir

Nedür her cevheri bir necm-i zâhir (1250 b.)

Togup her gûşeden bir necm-i zâhir
Kulagı boynı olmuş pür-cevâhir

Düzilüp keh-keşân üstine kevkeb
Ana olmuş bir altun pullu nezkeb (2066-2067 b.)

Güzel boynındaki la'l ü cevâhir
Şeref burcında birkaç necm-i zâhir (2551 b.)

Kur'an-ı Kerim, cennette sadece takıların değil pek çok eşyanın da çok kıymetli mücevherattan yapılmış olduğunu bildirmektedir: “Onlar için altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey oradadır. Siz orada ebedî olarak kalacaksınız. İşte bu, yapmakta olduklarınıza karşılık size mîras verilen cennettir. Orada sizin için bol bol meyve var, onlardan yersiniz.” (Zuhruf 43/71-73). “Etraflarında gümüş kaplar, şeffaf kadehler dolaştırılır. Gümüşten billur kaplar ki, onları (ihtiyaca göre) ölçüp düzenlemişlerdir. Orada kendilerine, katkısı zencefil olan içeceklerle dolu bir kâseden içirilir.” (İnsan 76/15-17). *Heves-nâme*'de yer alan işret meclislerinde tıpkı cennet tasvirlerinde olduğu gibi altından, gümüşten ve çeşitli mücevherattan süslenmiş tabaklar, kadehler, tepsiler bulunur:

Komış yir yir gümüş altun surâhî
İçinde içmege bezm ehli râhı (725 b.)

Dutup altun ayak hınnâlu eller
Oturdu halka bağlayup güzeller (1095 b.)

Şâir mesnevideki başka bir mecliste gümüş bilekli sâkîlerin orada bulunan âşıkların hoş vakit geçirmesi için kadeh döndürdüklerinden ve çadırı dolaşarak altın kadehi taşıdıklarından bahseder:

Gümiş bileklü sâkîler açâ sâk
Kadeh devr ide hoş-vakt ola 'uşşâk

Yine devr itdi sâkîler otağı
Yine yürütdiler altun ayagı (2710-2711 b.)

“*Sıfat-ı müdâm*” faslında ise altın işlemeli çadırın içinde meyvelerle dolu altından ve gümüşten sürahilerin kadehlerin varlığından bahsedilir:

Surâhîler ana hargâh-ı zer-kâr
Gümiş altun kadehler suffa-i bâr (2736 b.)

2.3. Bahçeler, Bağlar, Irmaklar

Mesnevilerde özellikle bahar ve bahçe tasvirlerinin yanında işret meclislerinin tertip edildiği mekânlar âdeta cenneti andırır mahiyette tasvir edilir. Kur'an-ı Kerim'de cennetin anlatımında şu ayetler dikkatle incelendiğinde mesnevilerdeki tasvirlerin ne kadar benzediği hususunda farkındalık oluşacaktır: "Dedikleri bu söze karşılık Allah onlara, devamlı kalacakları, içinden ırmaklar akan cennetleri mükâfat olarak verdi. İşte bu, iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanların mükâfatıdır" (Maide 5/85). "İman edip salih ameller işleyenlere, kendileri için; içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele. Cennetlerin meyvelerinden kendilerine her rızık verilisinde, "Bu (tıpkı) daha önce (dünyada iken) bize verilen rızık!" diyecekler. Hâlbuki bu rızık onlara (dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için orada tertemiz eşler de vardır. Onlar orada ebedî kalacaklardır" (Bakara 1/25), "İşte onlar için içlerinden ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Orada tahtlar üzerine kurularak altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipekten yeşil giysiler giyeceklerdir. O ne güzel karşılıktır! Cennet de ne güzel bir yaslanacak yerdir!" (Kehf 18/31), "Allah'a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için meyvelerin her çeşidi vardır." (Muhammed 47/15). "(Onlar, cennette) dikensiz sedir ağaçları ve (salkımları) dizili muz ağaçları içinde, yayılmış bir gölgede, çağlayan su (kenarların)da, tükenmeyen ve yasaklanmayan pek çok meyveler arasında ve yükseltilmiş döşeklerde dirler!" (Vakıa 56/ 28-34).

Daha pek çok ayette bahsedilen yemyeşil bahçeler, yine dallarında çeşitli meyveler olan ağaçların tasviri bahçe içinde yüksekte çeşitli mücevherlerle bezenmiş tahtlarda ya da döşekte oturan cennet ehlinin anlatımı mesnevilerde örnek alınan tablolar olmuştur. Şentürk'e göre; mesnevi şâirleri gerçekte yeryüzündeki bir bahçeyi tasvire çalışırken şuur altında yer eden ve ideal güzelliklere sahip bildiği cenneti tahayyül etmektedir. İşret meclislerindeki altın sürahilerin, kadehlerin, sâkîlerin, meclise gelen güzellerin, hizmetçilerin vb. unsurlarla çizilmeye çalışılan tasvirlerin de yine cennet idealinden kaynaklandığı görülecektir (2002, 196).

Heves-nâme cennet tahayyülünün beyitlere en fazla yansıdığı mesnevilerdendir. Özellikle bahar tasvirinin yapıldığı bölümde ve işret meclislerindeki mekânların anlatımında âdeta cennet bahçesi sunulmuştur. Tâcîzâde Câfer Çelebi'ye göre bahçe baharda zümrütten bir saraya dönüşmüştür, güller ise bu sarayın pencereleridir:

Zümürüd kasra dönmiş idi gülşen

Açılıp güller olmuş idi revzen (628 b.)

Bahar gelince bütün çiçekler başını dallardan çıkarmış ve bahçe âdeta cennete dönmüşken insanlar da içerde mahpus kalmamalıdır:

Çıkarmış ser şükûfe şâhlardan

Çıkalum biz de taşra kâhlardan

Çemenler benzemiş bâg-ı cinâna

Niçün biz olavuz mahbûs-ı hâne (664-665 b.)

Şu beyitlerde Rahman suresinde ifade edilen Rabbinin huzurunda (hesap vermek üzere) duracağından korkan kimseye iki cennet vardır. İki cennet de (ağaçlar, meyveler, rengârenk bitkiler gibi) çeşit çeşit güzelliklerle bezenmiştir (55/46-48) iki cennet ifadesini hatırlatır mahiyette birbirine karşı iki gül bahçesinden bahseder:

İrem bagına dönmiş gördük ol deşt

Biraz seyr idüp itdük anı gül-geşt(716 b.)

Biri birine karşı iki gülşen

Arada ol ulu su pâk u rûşen (718 b.)

Sıfat-ı Cây-ı Meclis başlığı altında ise daha önce hiç görmedikleri bir bağ-bahçeye geldiklerinden bahseder. Öyle bir bahçedir ki zemininde birbirinden güzel bitkiler bulunmakta, elif boylu, yeşil elbiseli güzeller salınmaktadır. Çeşit çeşit çiçeklerin bulunduğu bu bahçede gülden tütsü yakılmış, kuşlardan kebab yapılmıştır. Bu mecliste gümüş ve altından sürahilerde bezm ehli içki içmektedir. Anlaşıldığı üzere şâir bu beyitlerde âdeta cenneti tasvir etmiştir:

İnüp girdük çün ol gülzâra handân

Ne gördük bir aceb bâg u gülistân

Zemîninde biten ra'nâ giyâlar

Elif-kad sebz-câme dil-rübâlar

Benefşe lâle vü nesrîn ü nergis

Düzetmiş bir ulu şâhâne meclis

Kebâb itmege kuşlardan firâvân

Gül od yakmış getürmüş sîh-i agsân

Çiçekler bir yire gelmiş ser-â-ser

Saru sûsenler ile zanbak-ı ter

Komış yir yir gümüş altun surâhî

İçinde içmege bezm ehli râhı (720-725 b.)

Mesnevinin başında şâirin arkadaşları ile eğlence ve sohbet meclisi düzenledikleri Kâğıthane'nin tasvirinde de cennetin kelimelerle resmedilmesine tanık olunur. Etrafı dağlık olan bu geniş bahçe ağaçlar, güller ve yeşilliklerle donatılmıştır. Ağaçların gölgesi tıpkı Kur'an'da anlatıldığı üzere o kadar geniştir ki sanki budaklar birbiriyle el tutuşmuş da hepsi birlikte gölgelik alan oluşturmuş gibidir. Yemyeşil olan bu bahçede aynı zamanda oyunlar oynanır, eğlenceler düzenlenir zevk ile vakit geçirilir. Bahçenin ortasından ırmak akar, ırmağın etrafındaki yeşilliğin sınırı, sonu yoktur. Bahçe baştan başa kor rengindeki lalelerle ve ateş rengindeki kıpkırmızı güllerle doludur:

Geniş sahrâsı çevre yanı kûhsâr
Dırahtistân u sebzistân u gülzâr

Dıraht-ı sâye-perverler irişmiş
Budaklar birbirine el virişmiş (685-686 b.)

İderler dahı nice lu'b u bâzî
Sürerler zevk ile 'ömr-i dırâzı (688 b.)

Aralık yirde bir ırmak revâne
Çemenler der-kenârı bi-kerâne

Çemen pür-lâle vü güldür ser-â-ser
Gül âteş-pâredür her lâle ahker (692-693 b.)

2.4. Yiyecekler, İçecekler ve Hizmetkârlar

Kur'an'da bitip tükenmek bilmeyen ve yasaklı olmayan pek çok yiyecek, içecek ve meyveden bahsedilir. Öyle ki yiyeceklerin cennet ehli yerinden kalkmadan sadece ağızını uzatarak yiyebileceği yakınlıkta olacağı Kur'an'da (Zuhruf 43/73, Duhan 44/55, Ra'd 13/35) ifade edilmektedir. Cennette var olan bu yiyecekler bitip tükenmez nitelikte olacaktır. Bolca ismi anılan meyvelerden (Rahman 55/68) başka yiyecek olarak kuş etinden yapılmış kebaptan da bahsedilmiştir (Zuhruf 43/71,72,73; Muhammed 47/15; Tur 52/22; Vakıa 56/21). Kur'an'da cennet tasvirlerinde dikkat çeken anlatılar arasında baş ağrısı vermeyen (Vakıa 56/19), sarhoş etmeyen, içenlere zevk veren içeceklerden bahsedilir. Bu içecekler altından sürahilerle hizmetçiler tarafından cennet ehline dolaştırılır ve yine altın ya da gümüşten yapılmış kadehlerle sunulur. Mutaffifin suresinde içecekler şu şekilde anlatılır: Onlara, mühürlü (el değmemiş) saf bir içecekten içirilir. Onun (içiminin) sonu bir misktir (ağızda misk gibi koku bırakır). İşte yarışanlar, bunun için yarışınlar. O içeceğin katkısı tesnimdir. Bir pınar ki, Allah'a yakın olanlar ondan içerler (83/25-28).

Başka bir ayette cennette içilecek içeceklerden bazılarının içinde zencefil bulunduğu söylenir. Bu içecek kaynağının adı selsebildir. (İnsan 76/17-18). Yine başka bir ayette; “Allah’a karşı gelmekten sakınanlara söz verilen cennetin durumu şöyledir: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Orada onlar için meyvelerin her çeşidi vardır. Rablerinden de bağışlama vardır.” (Muhammed 47/15).

Ayetlerde cennetteki içeceğin tatlı, renkli olduğunu ve kıymetli madenlerden yapılmış kadehlere konularak onları dolaştıran hizmetçiler eliyle sunulduğunu ifade edilmektedir. *Heves-nâme* şâiri Tacizâde Câfer Çelebi de yazmış olduğu mesnevisinde eğlence meclislerinde altından kadehlerle sunulan şaraplardan, yenilen meyvelerden ve kebaplardan bahseder. Öyle ki şarap, kadeh, sürahi için ayrıca müstakil bölümler kaleme alarak daha tafsilatlı bir tasvir çizmeyi de ihmal etmemiştir. Bu tasvirlerde de daha önce olduğu gibi âdeta bir cennet hayalini okuyucunun gözünde canlandırmıştır. Eğlence meclisinin şarabının Kevser gibi olmasını isteyen şâir güneşi sâkiye, ayı da yeni bir kadehe benzetmiştir. Bu meclise gelecek olan hizmetkârların, hûrî gibi melek yüzlü olmalarını ister:

Didi bezmün şarâbı kevser olsun
Güneş sâkî meh-i nev-sâgar olsun

Pür olsun meclisün meh-pârelerle
Melek-sîmâ perî-ruhsârelerle (1702-1703 b.)

Şâir mecliste su yerine şarap içildiğini, bu şarapla gönüllerin hoş olduğunu, sürahilerin yan yana durduğunu ve bu sürahilerden kim içse hizmete durduğunu anlatır:

Yine nûş oldı sâgarlar pey-â-pey
Münevver itdi yine cânları mey

Geçüp her dil-ber-i meh-rû yirine
Şarâb-ı nâb içerdî su yirine

Surâhiler turup zânû be-zânu
Kılurlar idi her kim içse tapu (3256-3258 b.)

Tâcizâde Cafer Çelebi bu meclislerde içeceklerle birlikte tıpkı cennet tasvirlerinde olduğu gibi kuş etinden yapılmış kebablar yendiğinden bahseder. “*Sıfat-ı Cây-ı Meclis*” başlığında bir ulu meclis kurulduğunu ve gülden ateş yakıp dallarından şiş yaparak pek çok kuştan kebab pişirildiğini söyler:

Kebâb itmege kuşlardan firâvân

Gül od yakmış getürmüş sîh-i ağısân (723 b.)

Bu mecliste keklik ve çil kuşlarından kebab yapıldığı gibi şekerli içecekler de sunulur:

Şeker nukl ile idüp bezmi memlû

Kebâb itdük firâvân kebg u tîhû (732 b.)

Meclisi hazırlayan hizmetkârlar put gibi güzeldir. Keklik ve çilden kebabları pişirip, güvercin kanı rengindeki şarapları kınalı elleriyle tuttukları altından kadehlerde sunarlar. Daha sonra halka şeklinde oturan bu güzel hizmetkârlar meclistikilerin gönlünü hoş etmek için çabalarlar:

Müheyyâ eyleyüp esbâb-ı bezmi

Sanemler itdi ‘îş u nûşa ‘azmi

Getürüp keklik ü çilden kebâbı

Gögercin kanına benzer şarâbı

Dutup altun ayak hınnâlu eller

Oturdu halka bağlayup güzeller (1093-1095 b.)

Sonuç

Kutsal kitaplarda iyilerin mükâfatlandırılacağı yer olarak tarif edilen cennet, her ne kadar farklı farklı isimlerle anlatılsa da özde nimetler yurdudur. İslami inanca göre takva sahiplerinin en genel ifadesiyle Allah’ın emir ve yasaklarına riayet eden iyi kulların ödüllendirileceği yerdir.

Kur’an’da pek çok ayette cennet tasvir edilmiştir. Bunların her birinde insanların tahayyül bile edemeyeceği nitelikte nimetlerden bahsedilir. Maddî olan bu nimetlerin yanında cennette hüznün, keder olmayacağı orada hep mutluluğun hâkim olacağı, cennet ehlinin arzu ettiği her şeye ulaşacağı da Kur’an’da anlatılanlar arasında yer alır.

Klasik Türk şiirine yön veren kaynaklar arasında dinî ve tasavvufî metinlerin varlığı yadsınamaz. Tâcîzâde Câfer Çelebi’nin yazmış olduğu hasb-ı hâl türündeki mesnevisinde de İslami düşüncenin yansımalarının görüldüğü çalışmada verilen örneklerde görülmektedir. Klasik Türk şiirinin pek çok türünde cennet ve cehennem kavramları üzerinde durulmuş; bazen gerçek anlamlarıyla bazen de benzetmelik öğelerle ifade edilmiştir. Kimi zaman cennet, sevgilinin bulunduğu yer olmuş, cennetteki hürî ise sevgilinin güzelliğini ifade etmek için kullanılan bir tabir olmuştur. Cehennem ise şiirlerde şâirin sevgilinin aşkıyla çektiği azabı ifade etmek için kullanıldığı gibi şâirin nezdinde sevgilinin olmadığı her yer olarak değerlendirilmiştir. *Heves-nâme*’de ise eğlence meclislerinin anlatıldığı bölümler şâirin okurun gözünde bir cennet izlenimini yaratmaya çalıştığı bölümler olmuştur.

Şâir bu meclisleri tasvir ederken âdeta Kur'an'daki cennet tasvirlerini canlandırmıştır. Cennette var olan kıymetli madenden yapılmış eşyalar, güzellikte eşi benzeri olmayan hûriler ve hizmetkârlar eliyle meclis ehline sunulan içkiler, kuş etinden yapılmış kebaplar, hûrî adı verilen güzel kızların özellikle yeşil renkli kıyafetleri ve türlü madenlerden imal edilmiş mücevherleri, bu meclislerdeki hoş ve güzel geçirilen vakitlerin insanı mest eden zevkinin anlatımı mesnevi içindeki cennet tarifleridir denilebilir. Bu tasvirler Tâcîzâde Câfer Çelebi'nin mesneviyi oluştururken özellikle serbestçe hareket etmediğini geleneğe bağlı kalarak İslami motiflerden yararlandığını ve eserinin teşekkül ve tekamülünü bu şekilde tamamladığının da kanıtı olmuştur.

Kaynakça

- Al, Bahar. *Cennet Kadını (Hûrî). Yüksek Lisans Tezi*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.2007
- Andrews, Walter G. *Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı* (çev.Tansel Güney).İstanbul: İletişim Yayınları.2009.
- Ayvazoğlu, Beşir . *Güller Kitabı*, İstanbul: Kapı Yayınları.2012.
- Banarlı, Nihat Sami . *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi.c.1*.İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 1971.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri. İstanbul: Sentez Yay.
- Canım, Rıdvan. *Latîf- Tezkirtü 'ş-Şu 'arâ ve Tabsıratu 'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı. 2000.
- Erünsal, İsmail. "Heves-nâme" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c.17.s.277-278. 1998.
- Güleç, Yasemin. *Kur'an'da Cennet Tasvirleri*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi. 2005.
- İnalcık, Halil. *Has-Bağçede 'Aş u Tarab- Nedîmler Şâirler Mutribler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.2016
- Karaman, Fikret. Cennet". *Dinî Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2015.
- Kılıç, Mahmut Erol. *Sûfi ve Şiir-Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*. İstanbul: İnsan Yayınları. 2006.
- Nazik, Sıtkı. *Klasik Türk Şiirinde Cennet ve Cehennem*. Doktora Tezi. Elazığ:Fırat Üniversitesi. 2015.
- Öztürk, Mustafa. *Kur'an'ı Kendi Tarihinde Okumak*. Ankara Okulu Yayınları. 2021.
- Livingston, Ray. *Geleneksel Edebiyat Teorisi* (çev. Necat Özdemiroğlu) İstanbul: İnsan Yayınları.1998.
- Salih, Subhi . *Ayet ve Hadislerle Ölümünden Sonra Diriliş (Cennet-Cehennem)*.(çev. Şerafeddin Gölcük) İstanbul: Kayıhan Yayınları. 2014.

Sungur, Necati. *Tâcî-zâde Câfer Çelebi-Heves-Nâme (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Ankara: TDK. 2006.

Şahin, Süreyya. “Cennet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. VII. s.374-376. 1993.

Şentürk, Ahmet Atilla. *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler*. İstanbul: Kitabevi. 2002.

Topaloğlu, Bekir (1993). “Cennetin İsimleri”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. VII. s. 376-386.